

Quan les presons franquistes no donaven l'abast

La repressió del bàndol franquista a partir del 1939 va ser desproporcionada i gens organitzada. Arreu de Catalunya, les presons i camps de concentració es van col·lapsar, i els franquistes van haver d'alliberar presos per falta d'espai. Manresa en fou un exemple. L'Associació Memòria i Història de Manresa ha elaborat un cens de veïns privats de llibertat –en total, el 5% de la població–, a partir dels arxius que sortosament es van conservar al consistori.

Un salvoconducte vàlid per a sis mesos a nom de Vicente Vilarasau Arnau, de professió escriptor, vàlid a partir del 26 de juny del 1945. No permet, però, passar a la zona fronterera de Catalunya.

L'any 1977, poc abans de les primeres eleccions democràtiques a l'estat espanyol, Rodolfo Martín Villa, ministre de la Governació de la UCD d'Adolfo Suárez, feia cremar milers de plec de documents comprometedors sobre la repressió franquista. La Guàrdia Civil, a la caserna general del carrer

de Guzmán el Bueno de Madrid, esborrava les proves, provinents d'arreu de l'estat espanyol. També va ordenar la destrucció de la majoria dels arxius de la Falange i de més organitzacions de l'anomenat *Movimiento Nacional*.

En el cas de Catalunya, l'historiador Josep Benet va comprovar que la cremada havia estat sistemàtica. Entre més fitxers, Martín Villa va encomanar la destrucció del gran arxiu del *Movimiento Nacional* a Catalunya, on

Jadulla... Lefu... leg. exp.

APellidos **ARPA CURA** NOMBRE **MIGUEL**

C. 215

Naturaliza **Puigreig** Provincia **Barcelona**

Años de edad **38** Hijo de **Valentin** y de **Dolores**

Estado **casado** Número de hijos **1** Profesión **Escribiente**

Lugar donde residía durante el Movimiento **Manresa - Avenida del Caudillo 33**

Prisión de procedencia **Manresa**

Delito **Auxilio a la Rebelion**

Condena impuesta **8 años** Conmutación

Tiempo extinguido **326 dias**

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido **2 Enero 1943**

Si está sujeto a destierro **estaba**

Lugar donde no puede residir

Si perteneció a la masonería **NO**

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo **28 Enero 1950**

Residencia fijada en fecha **Manresa - Avenida del Caudillo n 33.**

ARXIU MUNICIPAL DE MANRESA

Fitxa de vigilància d'un regidor de Manresa, Miquel Arpa, condemnat a vuit anys de presó.

es conservava la major part de la documentació sobre la repressió al Principat. Però, malgrat els esforços per esborrar la petjada franquista, alguns arxius es van salvar de la purga que suposadament pretenia fer net d'avui per demà. Fou el cas del plec de documents que es conservaven a les dependències municipals de Manresa, la capital del Bages. Aquest fet ha permès de tenir accés a una informació de primera mà i, doncs, de seguir la pista d'una bona part d'aquells que van ser represaliats per la dictadura.

L'Associació Memòria i Història de Manresa ha elaborat un cens de veïns privats de llibertat sota el règim franquista per raons polítiques a partir de l'any 1939, que podrà consultar-se a través de la web www.memoria.cat. El cens recull les dades de 1.822 manresans de naixement o de residència.

El cens inclou, d'una banda, els presoners dels camps de concentració: el 1939 se'n comptabilitzen 104 a tot l'estat espanyol, xifra que pot arribar a 150 si comptem els camps més provisionals i els centres d'evacuació; el 1937, el primer any de guerra, ja hi havia 72 camps de concentració franquistes, amb 33.369 presoners. Però el cens també conté els presoners dels batallons de treballs forçats, presons o més instruments que la dictadura va crear per a castigar els perdedors de la guerra civil i els dissidents polítics, alguns dels quals van acabar essent

El col·lapse a les presons va obligar el règim a fer moltes excarceracions

executats o bé van morir en reclusió, a causa de les condicions infrahumanes derivades del col·lapse de les presons durant la postguerra immediata.

“Gràcies a aquest cens, per primera vegada es tindrà no tan sols una aproximació quantitativa al volum de la repressió franquista i l'impacte social a la capital del Bages, sinó també informació de caràcter qualitatiu, sobre el perfil de les persones privades de llibertat. Aspectes com la filiació política i sindical, les edats, les professions, el tipus de condemnes, la durada de la reclusió, l'origen geogràfic dels represaliats, les situacions familiars, etc. han estat analitzats gràcies a la infor-

El 5% de la població de Manresa va ser empresonada pel franquisme

mació recollida a la documentació que va generar el règim mateix”, explica la historiadora Conxita Parcerisas, una de les responsables d'aquest treball.

A més del cens de persones privades de llibertat, al qual es podrà accedir per mitjà d'un motor de cerca, o bé clicant directament sobre els noms, la nova pàgina web també inclourà un miler de documents procedents de diversos arxius, tots degudament comentats i contextualitzats. La selecció inclourà des de fitxes de camps de concentració i batallons, fins a documents procedents de sumaris de consells de guerra, passant per informes de la policia i expedients penitenciaris. Es podran veure denúncies, sentències, notificacions de condemnes de mort –algunes signades pel reu mateix minuts abans de ser afusellat–, diligències d'execucions, cartes de presos adreçades als seus familiars, avals de bona conducta, fitxes de llibertat vigilada, etc.

Aquest apartat permetrà de visualitzar de manera gràfica aspectes de la repressió com ara el funcionament de la justícia militar, les delacions, la redempció de penes pel treball, les condicions de vida a les presons, etc. Ara, no tota la documentació serà de lliure accés, perquè la llei espanyola de protecció de dades imposa restriccions en casos com, per exemple, els noms dels delators. El cens restarà obert a noves recerques, aportacions de familiars i modificacions que siguin necessàries.

Gran impacte social. En base al cens de la capital del Bages de l'any 1936, els historiadors que han dirigit el projecte de l'Associació Memòria i Història de Manresa calculen que “un 5% de la població va patir de forma directa la repressió. En una Manresa que en començar la guerra tenia una població de 36.500 habitants, els tentacles franquistes de la por podrien haver arribat, pel cap baix, al 12% de la població, si hi sumem els familiars directes dels empresonats. I les repercussions no tan sols van ser el temps d'empresonament. Després van haver d'assumir la pèrdua de la feina o l'estigma de ser familiar d'un roig, tant al mercat, com a l'escola, com a tots els àmbits de la vida”, explica l'historiador Josep Alert. Alguns d'aquests casos van acabar en el pitjor dels escenaris, l'assassinat. Un

- Baja -

leg. _____ exp. _____

APPELLIDOS **HOMS MONTSERRAT** NOMBRE **MARIANO**

C.280

Naturaleza **Manresa** Provincia **Barcelona**

Años de edad **44** Hijo de **José** y de **Maria**

Estado **casado** Número de hijos **1** Profesión **músico**

Lugar donde residía durante el Movimiento **Manresa Cra. Cardona 30-1°.**

Prisión de procedencia **Modelo (Barcelona)**

Delito **Rebelión Militar**

Condena impuesta **9 años** Conmutación **6 años.**

Tiempo extinguido **1.308 días**

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido **23 Noviembre 1942**

Si está sujeto a destierro **no**

Lugar donde no puede residir _____

Si perteneció a la masonería **no**

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo **5 de Diciembre de 1944.**

Residencia actual **Manresa Cra. Cardona n°. 30-1°.**

ARXIU MUNICIPAL DE MANRESA

A les fitxes policiaques es feia constar si el condemnat pertanyia o no a la maçoneria, perseguida per llei des de l'1 de març del 1940.

total de 157 persones de la comarca del Bages foren executades al Camp de la Bota, un 9,67% del total de les comarques barcelonines.

Per a elaborar aquest cens, l'equip d'investigadors de l'Associació Memòria i Història de Manresa ha consultat vuit arxius, entre els quals l'Arxiu Comarcal del Bages, l'Arxiu Municipal de Manresa, l'Arxiu Nacional de Catalunya, els fons del Govern Militar de Barcelona i l'Arxiu General Militar de Guadalajara. També han consultat col·leccions documentals privades, procedents de famílies de persones represaliades.

La recerca ha permès de confirmar que la repressió franquista no únicament va ser desproporcionada, sinó mal organitzada. Com explica Josep Alert, "les presons eren totalment col·lapsades, desbordades per la quantitat de gent que s'hi apilava. No hi havia espai, fins al punt que molts presos van ser alliberats, però sotmesos a un control estricte, com ho demostra la documentació que hem trobat". De fet,

a partir del 25 de gener del 1940, el col·lapse de l'administració, la pressió econòmica i els creixents conflictes penitenciaris van fer que les autoritats franquistes optessin per una estratègia d'excarceració mitjançant indults consecutius que implicaven reduccions de penes per als presos ja condemnats. En donen fe els centenars de targetes de llibertat vigilada que han trobat els historiadors en aquest projecte, i que també es podran consultar a la web des d'aquesta setmana.

Anònims i càrrecs polítics. Entre els 1.822 manresans hi havia, sobretot, "persones de 35 anys a 50, que ja tenien prou experiència, i no hi havia pas tants joves com es podria esperar. De fet, aquesta franja d'edat coincideix també amb els estudis que s'han fet en més indrets, com ara Vic, Lleida o Manlleu", apunta Conxita Parcerisas. Entre els representants polítics que apareixen al cens, hi ha Miquel Arpa, que havia estat regidor republicà. Fou l'1 de juny del 1940 quan va ingressar

a la presó de Manresa amb un procediment sumaríssim. L'ajuntament i la Falange el qualifiquen de "desafecto", però asseguren que no tenen notícia que hagués comès fets delictius. El jutge militar insisteix davant l'alcalde que s'investigui la seva actuació com a regidor. En els seus informes, la Guàrdia Urbana desestima que intervingués en la repressió contra desertors i emboscats mentre fou membre del consistori. Després d'algunes martingales judicials, l'ex-regidor, que havia estat excarcerat, va acabar essent condemnat a presó per "auxilio a la rebelión". Arpa no va sortir de la presó fins el 20 de febrer del 1950. Una situació molt similar va viure el regidor anarquista de Terrassa Gustavo Puig Alegre, de qui també consta una fitxa policíaca als arxius de Manresa.

El treball d'aquests historiadors manresans aporta una mica més de llum a un període que, fins i tot en democràcia, continua essent molt fosc.

Gemma Aguilera